

R.BƏDƏLOVA
*f.ü.f.d., BDU-nun Politologiya və
sosiologiya kafedrasının dosenti,*
K. ŞIXIYEVA
s.e.f.d.
E-mail:konul_politoloq@mail.ru

MİLLİ TƏHLÜKƏSİZLİYİN TƏMİNƏT MƏ SİSTEMİ (ABŞ və Böyük Britaniya təcrübəsi əsasında)

Açar sözlər: milli təhlükəsizliyə təhdid, şəxsiyyətin təhlükəsizliyi, dövlətin təhlükəsizliyi, cəmiyyətin təhlükəsizliyi

Ключевые слова: угроза национальной безопасности, личной безопасности, государственной безопасности, общественной безопасности

Key words: a threat to national security, personal security, state security, public safety

Milli təhlükəsizliyin təminətmə sistemi dövlət və ictimai institutların müxtəlif həyat fəaliyyətləri sahələrində şəxsiyyət, cəmiyyət və dövlətin müdafiəsi dərəcəsinin artırılmasına yönəlmiş yekun fəaliyyətdir. Təhlükəsizliyi təminətmə mexanizmi altında dövlətin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün xüsusi dövlət orqanları fəaliyyət göstərir. Bu fəaliyyət dövlətin nəzərdə tutduğu və qəbul etdiyi proqramlar və qanunlar çərçivəsində reallaşır.

Milli təhlükəsizliyi təminətmə sistemi iki köməkçi sistemi özündə birləşdirir. Bunlar dövlət milli təhlükəsizliyi təminətmə sistemi və ictimai milli təhlükəsizliyi təminətmə sistemi. Dövlət Milli təhlükəsizliyi təminətmə sistemi - əsasən dövlət orqanlarının birgə fəaliyyətindən ibarətdir. Bura aşağıdakılar aiddir:

- Ölkəni, cəmiyyəti və şəxsiyyəti daxili və xarici düşmənlərdən qoruyan;
- Dövlət, cəmiyyət və şəxsiyyətin inkişafı üçün tələb olunan şərtləri təmin edən.

İctimai Milli təhlükəsizliyi təminətmə sistemi - bu ümumvətəndaş mühafizə funksiyalarını daşıyan müxtəlif sahəli ictimai strukturlardır. Təminətmə sistemi aşağıdakı funksiyaları yerinə yetirir:

- 1) Sosial təhlükə və böhran hallarını müəyyənləşdirərək bu haqda məlumat vermək;
- 2) Vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını, cəmiyyətin ümumi maraqlarını müdafiə etmək;
- 3) İctimai rəyin, fikrin formalaşdırılması və ona təsiri;
- 4) İctimai təhlükəsizliyin təminatı prosesinə vətəndaşların cəlb edilməsi.

Milli təhlükəsizliyi təminətmə sisteminin əsasını qüvvə və üsullar təşkil edir. Təhlükəsizliyi təmin etmə qüvvələrinə ölkənin silahlı qüvvələri, xüsusi xidmətlər, ictimai asayiş təmin edən qüvvələr daxildir. Üsul və vasitələrə gəldikdə isə bura təhlükəsizliyin təmin edilməsinə yönələn bütün vasitələr: hərbi, diplomatik, iqtisadi, informasiya və s. aid edilir. Ümumilikdə milli təhlükəsizliyi təmin etmə sistemi özündə üç fəaliyyət istiqamətini cəmləşdirir (8, s.22).

- 1) ölkənin müdafiəsini təminətmə;
- 2) dövlət təhlükəsizliyini təminətmə - terrorçuluq, ekstremizmlə mübarizə;
- 3) ictimai asayiş təmin etmə.

Hərbi təşkilatlara - hərbi qüvvələr və onları idarəedən orqanlar daxildir.

Xüsusi xidmətlər - dövlətin xüsusi orqanlarıdır. Əsas məqsəd dövlətin maraqlarını və müdafiəsini gizli şəkildə təmin etməkdir.

Hüquq mühafizə orqanları - hüquq normalarının pozulmasının qarşısını almaq üçün fəaliyyət göstərən dövlət orqanlarıdır. Çox vaxt xüsusi xidmət orqanları hüquq mühafizə orqanları ilə birgə fəaliyyət göstərir.

Milli təhlükəsizliyi təmin etmə sistemi öz fəaliyyətini xüsusi rejimdə icra edir. Həmin rejimin məzmunu konkret səbəblərdən asılıdır. Rejimlər normal, böhran hallarında dövlətin fəaliyyət rejimi və müstəsna olmaqla üç hissəyə bölünür: normal rejim- bura milli təhlükəsizlik təmin etmə sisteminin gündəlik, standart fəaliyyəti aiddir. Ölkənin böhran hallarında fəaliyyət rejimi - milli təhlükəsizlik təmin etmə sistemi fəaliyyətinin dəyişməsi ilə bağlıdır. Məs. hadisələrin kəskinləşərək ağır fəsadlara yol açmaması üçün qısa zaman ərzində əlavə müdafiə qüvvələrinin cəlb olunması, konstitutsiya quruluşunun, suverenliyin və dövlətin ərazi bütövlüyünün təminatına xidmət edir. Müstəsna rejim - qeyri adi müstəsna halların yaranması ilə əlaqəlidir. Bu cəmiyyət və vətəndaşın həyatı üçün təhlükəli sayılan və ya konstitutsiya quruluşunun dəyişməsi cəhdləri həmçinin xarici təcavüzdür.

Ehtimal etmək olar ki, ideal milli təhlükəsizlik təmin etmə sistemi dövləti bütün təhdidlərdən qoruya bilər, lakin realıqda sistemin zəif yerləri də vardır. Dövlət təhdid və təhlükəsizliyi təmin etmə sistemində mövcud olan zəifliklər barədə məlumatlandırılır ki, daim sistemdə mükəmməllik əldə olunsun. Beləliklə, milli təhlükəsizlik təhdidlərə qarşı fəaliyyət göstərən sistemin yaradılması ilə nəticələnən dövlət və cəmiyyətin birgə, qarşılıqlı fəaliyyətidir.

ABŞ-da Milli təhlükəsizliyin təminatı məsələsinə istənilən yanaşmanın əsasında fundamental dəyərlər durur ki, bu da bir sıra doktrinalarda öz əksini tapıb.

Açıq bəxt doktrinası üç tərkib hissəsi özündə birləşdirir.

- 1) Amerikasentrizm doktrinası - ABŞ-ın ilk prezidentləri C.Vaşinqton, C.Adamson, T. Ceferson, C.Monro, T. Peyn, İ. Alen, A. Hamillton tərəfindən formalaşdırılıb. Mahiyyətini «xüsusi missiyanı yerinə yetirmək üçün Allah tərəfindən ABŞ-a xeyr dua verilməsidir» təşkil edir.
- 2) Sərhədləri açmaq ideyası- amerikalı tarixçi F. Terner tərəfindən formalaşdırılıb. ABŞ-ı inkişaf etdirən faktorlardan biri hərəkət və daimi ekspansiyadır.
- 3) Maarifçi eqoizm - A. Hamilton tərəfindən formalaşdırılıb. Bu doktrinaya əsasən Amerika xalqı allah tərəfindən seçildiyi üçün öz məqsədlərinə çatmaq üçün digər xalqlardan istifadə edə bilər. Müəyyən razılaşma və ittifaqlar Amerika üçün fundamental mahiyyət daşıyacağı təqdirdə bağlana bilər(1, s.134).

ABŞ-ın Milli təhlükəsizlik siyasətini təyin edən geosiyasi model- əsasən ölkənin dünya proseslərinə qoşulması prinsiplərindən irəli gəlir. Tarixi nöqteyi nəzərdən üç əsas geosiyasi doktrina mövcuddur.

- 1) Monro doktrinası - 1823-cü ildə ABŞ-ın beşinci prezidenti Ceyms Monro tərəfindən irəli sürülüb. Onun ideyası dünyanı Amerika və Avropa olmaqla iki hissəyə ayırmaqdır. Əsas şüar «Amerika - amerikalılar üçündür». Monro doktrinasına görə Texasın 1845-ci ildə ABŞ tərəfindən ilhaq edilməsi Amerika - Meksika müharibəsinə səbəb oldu. 1867-ci ildə isə ABŞ Rusiyadan Alyaskanı alaraq öz ərazisinə daxil etdi.
- 2) 1895-ci ildə dövlət katibi R. Oninin doktrinası qəbul edildi. Doktrinaya əsasən ABŞ Latin Amerikasını ölkələrinin daxili işlərinə qarışmaq hüququna malikdir.
- 3) Mexen doktrinası - 19-cu əsrin sonlarında formalaşdırılıb. Əsas şüar "Dənizə sahib olmanın bütün dünyaya sahib olmasıdır" yəni dənizdə ağalığı təmin etmək və bununla da bütün dünyaya hakim kəsilməkdir. Dənizə sahib olmaq hərbi və iqtisadi nöqteyi nəzərdən olduqca

əlverişlidir. Avrasiyanın potensialı ABŞ-ı qat-qat üstələdiyindən daha 2 geosiyasi model qəbul edilib.

Avrasiya mərkəzi modeli-amerikalı geosiyasətçi Makinder tərəfindən yaradılıb və ABŞ-da 1904-cü ildən 1943-cü ilə kimi hakim mövqedə olub. Makinder əsərlərində açıq şəkildə bildirirdi ki, İkinci Dünya Müharibəsindən sonra SSRİ Avrasiyada öz mövqelərini daha da möhkəmləndirəcək və Avrasiya mərkəzində güclü dövlət bütün dünyaya ağalığ edəcəkdir. İkinci Dünya Müharibəsindən sonra Amerikanın beyin orqanları Makinderin konsepsiyasına əsaslanaraq SSRİ-ni ABŞ üçün əsas təhlükə mənbəyi kimi gördü. Varşava müqaviləsi və SSRİ-nin süqutundan sonra siyasi vəziyyət dəyişdi və model korrektələrə məruz qaldı.

Avrasiya perimetri - bu geosiyasi model 1930-cu illərdə Yelsk Universitetinin professoru Spaykman tərəfindən təklif edilib. "Perimetri idarə edən Avrasiyanı idarə edir, Avrasiyanı idarədən isə dünyanın taleyini müəyyənləşdirir". Geostrategə görə ABŞ-a Avrasiyada fəaliyyət göstərən qüvvələr tərəfindən daim potensial təhdid təhlükəsi var. Məhz ona görə ABŞ müqavilə və ittifaqlar qurmaqla Avrasiyada totalitar rejim yaradacaq qüvvələrlə mübarizə aparmalıdır (4, s.198).

ABŞ-da Milli təhlükəsizliyi təmin etmə sistemi sahəsində qanunverici baza İkinci Dünya Müharibəsindən sonra SSRİ-ə qarşı «soyuq müharibə» aparmaq məqsədi ilə formalaşmağa başladı. Əsas məqsəd kommunizmin yayılmasının qarşısını almaq idi. Bu doktrina faktiki olaraq 1950-ci ildən 1990-cı illərə qədər dəyişməmişdir.

Milli təhlükəsizlik haqqında qanuna əsasən ABŞ-da bir sıra dövlət qurumları yaradıldı. Bura hərbi qüvvələr - hərbi hava qüvvələri, mərkəzi kəşfiyyat idarəsi, qərargah başçıları komitəsi daxil idi. Daha sonra 1949-cu ildə qanunda bəzi korrektələr edildi və ordu nazirliyi, hərbi dəniz qüvvələri, hərbi hava qüvvələrini özündə cəmləşdirən ABŞ Müdafiə Nazirliyi yaradıldı.

2002-ci ildə növbəti «Daxili Təhlükəsizlik haqqında» qanun qəbul edildi. Bunun əsasında daha bir nazirlik Daxili Təhlükəsizlik Nazirliyi həmçinin Daxili Təhlükəsizlik Şurası yaradılaraq prezident administrasiyasının tərkibinə daxil edildi (6, s.20.).

ABŞ-da Milli təhlükəsizlik siyasətinin reallaşmasında mərkəzi fiqur kimi ölkə başçısı prezident çıxış edir. Prezidenti həm ölkə başçısı, icraedici hakimiyyətin başçısı, ali baş komandan, əsas diplomat, baş hakim, partiya rəhbəri qismində çıxış edir. Prezident administrasiyasına daxil olan Milli Təhlükəsizlik Şurasının tərkibinə aşağıdakılar aiddir.

- 1) şuranın daimi üzvləri (prezident, vitse- prezident, dövlət katibi, müdafiə naziri)
- 2) daimi müşavirlər (Milli kəşfiyat direktoru və qərargah başçılarının sədri)
- 3) Şura üzvləri (prezidentin Milli təhlükəsizlik məsələləri üzrə köməkçisi, daxili təhlükəsizlik naziri, maliyyə naziri, ABŞ-ın BMT-dəki daimi nümayəndəsi, iqtisadi siyasət məsələləri üzrə prezident köməkçisi, Ağ Ev əməkdaşları aparatının başçısı)

ABŞ-da ölkənin Milli təhlükəsizliyini təmin edən əsas qüvvə kimi ordu çıxış edir. Onun tərkibinə iki milyondan çox canlı qüvvə, 250 min hərbi zirehli tank texnikası, 200 kosmik və 13 mindən çox uçan aparatlar (təyyarə, vertolyot və s.) 500 okean gəmi və qayıqlar və s. daxildir (10, s.10).

ABŞ-da Milli təhlükəsizliyi təmin etmə sisteminin fəaliyyətində kəşfiyyat orqanları əsas rol oynayır. Kəşfiyyat orqanlarına əsasən aşağıdakılar daxildir:

- 1) Mərkəzi kəşfiyyat idarəsi

- 2) Müdafiə nazirliyinin kəşfiyyat orqanları (Milli Təhlükəsizlik Agentliyi, Milli kosmik-hava idarəsi, ordu kəşfiyyatı, hərbi dəniz qüvvələri kəşfiyyat korpusu. Hərbi hava qüvvələrinin nəzarət və yaxalama xidməti)
- 3) Sahil mühafizəsi kəşfiyyatı
- 4) ABŞ dövlət departamentinin kəşfiyyat və araşdırma bürosu
- 5) Federal Təhqiqat Bürosu (FTB)
- 6) Maliyyə nazirliyinin kəşfiyyat təminatı xidməti
- 7) Enerji nazirliyinin kəşfiyyat idarəsi.

ABŞ-da Milli təhlükəsizlik təminatı sisteminin daha bir xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, bu siyasət qeyri-dövlət sisteminin cəlb olunması ilə reallaşdırılır. Qeyri-dövlət sistemi çox planlı, qeyri dövlət təşkilat və assosiasiyalarından ibarətdir. Dövlət və biznes arasında mütəmadi olaraq kadr dəyişikliyi həm dövlət həm də kommersiya sahəsində çalışa biləcək universal mükəmməl top menecerləri yarartmağa imkan verir (3, s.120).

Böyük Britaniyada Milli təhlükəsizliyin təminatı dedikdə milli maraqların dərk olunması, onların təyin edilməsi və mühafizəsi başa düşülür. Böyük Britaniyanın Milli maraqları xarici və daxili hissələrə ayrılır. Daxili aspektlərə aşağıdakılar daxildir.

- 1) Fundamental maraqlar (fiziki təhlükəsizlik, müstəqillik və ərazi bütövlüyü, iqtisadi vəziyyət, millətdə birlik hissinin qorunması)
- 2) İctimai qrup və təşkilatların maraqları
- 3) İndividual maraqlar

Milli maraqların xarici aspekti Böyük Britaniyanın dünyada millət və beynəlxalq aləmdə bir üzv kimi qorunması ilə müəyyən edilir. Qlobal xarakter daşıyan ingilis milli maraqları 1948-ci ildə qəbul edilən «üç dairə» konsepsiyası əsasında müəyyən edilir.

- 1) Avropa dairəsi- ölkənin coğrafi şəraiti və onun Avropa təhlükəsizliyi ilə sıx əlaqəsi
- 2) Atlantik dairə (ABŞ-la əlaqə)- mənası tarixi və mədəni köklərlə və yaranmış ticarət sistemi ilə təyin edilir.
- 3) Metropoliya və xarici ərazilər konsepsiyası - Britaniya Birliyinə aid ölkələrin rəsmi London qarşısında götürdüyü öhdəliklərin icrasını təyin edir. Əsas məqsəd Böyük Britaniyanın iqtisadi əlaqələr sistemini inkişaf etdirməkdir (9, s.174)

Britaniyanın təhlükəsizlik sahəsində yeritdiyi siyasət ölkənin bir sıra xarici və iqtisadi maraqlarının təminatı və onların lazım gəldikdə müdafiəsini təmin edir.

Milli təhlükəsizlik məsələlərində hərbi qüvvələrə rəhbərlik ancaq kraliçanın səlahiyyət dairəsinə aiddir. Qanuna əsasən kraliçanın səlahiyyətlərini mövcud hakimiyyəti reallaşdırır.

Siyasi nəzarət - xarici siyasət və təhlükəsizlik sahəsində siyasət nazirlər kabineti və onun komitələri tərəfindən kollektiv şəkildə həyata keçirilir. Baş nazir xarici ərazilər və müdafiə siyasəti komitəsinə rəhbərlik edir həmçinin müdafiə məsələlərini həll edir. Müdafiə naziri nazirlər kabineti çərçivəsində hərbi siyasətin formalaşdırılması və reallaşdırılmasına görə cavabdehdir. Müdafiə naziri müdafiəyə ayrılan vəsaitlərin xərclənməsinə görə parlamentə hesabat verir. Parlament ölkənin müdafiəsi üçün əhəmiyyət daşıyan bütün qərar və siyasi proseslər haqqında məlumatlandırılır. Parlament üzvləri individual olaraq yazılı şəkildə hərbi siyasətin bütün aspektləri üzrə nazirlərə müraciət edir.

Hərbi qüvvələr - hərbi - siyasi hakimiyyətin səlahiyyətləri hərbi şura ilə müəyyən edilir. Müdafiə nazirinin iki baş məsləhətçisi var. Onlardan biri müdafiə qərargahı başçısı digəri isə müdafiə nazirinin daimi müavini. Müdafiə qərargahı başçısı hakimiyyətin əsas hərbi məsləhətçisi və silahlı qüvvələrin başçısıdır.

Hərbi qüvvələrin əsas qollarından biri də xüsusi xidmət orqanlarıdır. Britaniyada faktiki olaraq 1990-cı illərin ortalarına kimi xüsusi xidmət orqanlarının hüquqi statusu olmayıb. Uzun illər ölkənin məşhur “Mİ-6” xidməti parlament qarşısında hesabat verməyib və maliyyə nazirliyi tərəfindən maliyyələşdirilib. 1994-cü ildə parlamentdə «Kəşfiyyat xidmətləri haqqında» qanunun qəbul edilməsi ilə qanunverici orqanda kəşfiyyat və təhlükəsizlik komitəsi yaradılır. Məhz bu komitə Kəşfiyyat orqanlarına nəzarəti həyata keçirir. Komitə həmçinin Böyük Britaniyanın xüsusi xidmət orqanları sayılan Mİ-5, Mİ-6 və Hakimiyyət Rabitəsi Mərkəzinə ayrılan büdcə vəsaitlərinin idarə olunması siyasətini də həyata keçirir. Böyük Britaniyanın xüsusi xidmət orqanlarının fəaliyyətinin idarə olunması mexanizmində əsas rolunu baş nazir oynayır (7, 55-56).

“Mİ-6” Böyük Britaniyanın əsas kəşfiyyat xidmətidir. Xüsusi kəşfiyyata cavabdehlik daşıyır. Formal olaraq Xarici İşlər Nazirliyinə tabe olmasına baxmayaraq birbaşa baş nazirə çıxışı var. Çox vaxt baş nazirin əmrlərini yerinə yetirir və ya müstəqil olaraq fəaliyyət göstərir. Baş qərargahı Londonda yerləşən “Mİ-6” dünya üzrə 87 rezidenturaya malikdir. Mİ-6-nın əsas məqsədi xarici kəşfiyyat, xaricikəşfiyyat və xüsusi əməliyyatların keçirilməsidir.

“Hakimiyyət Rabitəsi” - Mİ-6 kimi bu xidmət də formal olaraq Xarici İşlər Nazirliyinə tabedir. Əsas məqsəd strateji radio və radiotexniki kəşfiyyatdır. Bu Böyük Britaniyada ən böyük ştatı olan (16 mindən çox əməkdaş) və ən bahalı xüsusi xidmətidir. Xidmət qlobal radioelektron kəşfiyyatında əsas baza elementi kimi qalmaqda davam edir.

“Mİ-5”- Britaniyanın kontrkəşfiyyat xidməti Mİ-5- Formal olaraq Daxili İşlər Nazirliyinə aiddir. Onun rəhbəri isə baş nazirin müavini. Mİ-5 əsas fəaliyyəti kontrkəşfiyyat, təxribat fəaliyyəti ilə mübarizə, qlobal və İrland modeli üzrə terrorçuluqla mübarizəni əhatə edir. Güc aksiyalarının keçirilməsi üçün xarici müşahidə və agentlərin cəlb olunması və s. üçün Mİ-5 aktiv şəkildə Skotland Yardın xüsusi bölməsindən - polis xüsusi təyinatlı qruplarından istifadə edir.

Terrorçuluqla mübarizə - terrorçuluqla mübarizə Britaniya hakimiyyətinin əsas prioritetlərindəndir. Bu sahədə əsas koordinator kimi Daxili İşlər Nazirliyi çıxış edir. Lakin son illər baş verən terror təhdidi ilə əlaqədar Böyük Britaniya hakimiyyəti uzun müddətli antiterror strategiyasını qəbul edib. KONTEST abriviaturası ilə məşhur olan strategiyanın əsas məqsədi beynəlxalq terrorizmdən gələn təhdidləri azaltmaq, ölkə vətəndaşlarına öz biznesini rahat həyata keçirməyə yardım etməkdir. 2001-ci il 11 sentyabr hadisələrinə kimi Britaniya hakimiyyəti «Terrorizm haqqında» qanuna əsasən möhkəm və yaxşı hazırlanmış antiterror qanunvericiliyinə sahib idi. Lakin 2001-ci ildə əlavə olaraq antiterror qanunu qəbul edilib. Qanuna əsasən hava nəqliyyatında təhlükəsizlik tədbirləri gücləndirilmiş kimyəvi, nüvə və bioloji silaha dair qanunvericilik daha da sərtləşdirilmişdir.

2006-cı ildə Böyük Britaniyada Daxili İşlər Nazirliyinin transsərhəd cinayətkarlıqla mübarizə məsələləri üzrə «Ağ kitab»- 1 təqdim edilib. Yeni strategiyaya əsasən Böyük Britaniyanı mütəşəkkil cinayətkar qrupların fəaliyyəti üçün ən çətin ölkəyə çevirməkdir (3, s.197).

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Арин О.А. Азиатско-Тихоокеанский регион: мифы, иллюзии и реальность. Москва: Флинта, Наука 1997. 134 С.
2. Бжезинский Збигнев. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. Москва, 2010, 256 с

3. Бруз В.В. Историография исследования проблемы безопасности - военная мысль. Москва, 2006, 210 с.
4. Иванов О. Военная сила и глобальная стратегия США. Монография. Москва: Восток- Запад, 2008, 198 с
5. Кулагин В.М. Международная безопасность учеб. пособие. Москва: Аспект Пресс, 2007. 318 с
6. Мировой порядок после терактов в США: проблемы и перспективы. Комментарий КВП. Москва, 2002. с.20
7. Gleick, Peter, " Ultimate Security: How Environmental Concerns Affect Global Political Stability, (book reviews) ", Bulletin of the Atomic Scientists, (March-April 1994), No. 50, ss. 55-56
8. Piriyeв A. Siyasi strategiya və milli təhlükəsizlik. Bakı: BU, 2008, 526 s.
9. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века М. 2003, с.368
10. Сатаров В. Вооруженные силы США: организация, строительство, и применение\зарубежное военное обозрение 2009 г. N 7. С, 10

Доц., Р. БАДАЛОВА
д.ф.п.н. К. ШЫХИЕВА

ОБЕСПЕЧЕНИЕ СИСТЕМЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ (НА ОСНОВЕ ОПЫТА США И ВЕЛИКОБРИТАНИИ)

Статья посвящена изучению и исследованию национальной безопасности, ее обеспечение. В статье исследованы уровни национальной безопасности-личности, общество и вопросов государственной безопасности. Система обеспечения национальной безопасности Соединенных Штатов и Великобритании были исследованы различные геополитические и национальных политический концепции этих стран.

Dos. R. BADALOVA,
ph.d. K. SHIKHIYEVA

PROVIDING NATIONAL SECURITY SYSTEM (BASED ON THE EXPERIENCE THE US AND UK)

Article is devoted to the study and research of national security and its software. The article explores the levels of national security- personal, society and state security issues. The system of national security of the United States and Britain have been investigated various geopolitical and national political concept of these countries.

Rəyçilər: t.ü.f.d. X.Əfəndiyeva, İ.Zeynalov

BDU-nun Politologiya və Sosiologiya kafedrasının 17 noyabr 2014-cü il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №4).